

2. Економічна теорія: [навчальний посібник] / Корецький М.Х., Дацій О.І., Кульнева Г.М. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 256 с.
3. Драган І.О. Економічна безпека як об'єкт державного управління / І.О.Драган // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 4. – С. 29-33.

Рецензент: Дацій О.І., д.е.н., професор.

УДК 351:32:658

Федорченко В.В.,

аспірант Академії муніципального управління

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

В статті розкрито специфіку малого підприємництва як об'єкту державної регуляторної політики, яка полягає у характері прояву відносин власності на рівні малих форм підприємницької діяльності. Встановлено, що мале підприємництво, яке відроджується в умовах слабо розвиненої інфраструктури, фактичної відсутності у населення психології підприємця, суперечності розвитку ринкових відносин, злочинності, є не тільки способом придбання благ, але й засобом для великих можливостей прояву власної ініціативи.

В статье раскрыта специфика малого предпринимательства как объекта государственной регуляторной политики, которая заключается в характере проявления отношений собственности на уровне малых форм предпринимательской деятельности. Установлено, что малое предпринимательство, которое возрождается в условиях слабо развитой инфраструктуры, фактического отсутствия у населения психологии предпринимателя, противоречия развития рыночных отношений, преступности, является не только способом приобретения благ, но и средством для больших возможностей проявления собственной инициативы.

In article reveals specific small business as the object of regulatory policy, which is in the nature of the manifestation of the ownership at small forms of business. Found that small business, which is reborn in a poorly developed infrastructure, the virtual absence of population psychology of the entrepreneur, the contradictions of market relations, crime is not the only way to buy goods, but also a means to greater opportunities manifestation own initiative.

Вступ. Мале підприємництво в Україні відіграє велику роль у вирішенні проблем зайнятості та формуванні конкурентного середовища. Підприємництво це самостійний і незамінний елемент ринкової економіки, що істотно впливає на структурну перебудову в економіці країни, робить внесок у зростання загальних обсягів виробництва, роздрібного товарообігу тощо. Оскільки мале підприємництво є сектором економіки, то воно потребує державного регулювання, координування, планування, тобто державного управління, з одного боку, виробничими відносинами, які утворюють суспільну форму виробництва, а з іншого – продуктивними силами. Актуальність теми дослідження також зумовлена недостатньою теоретичною розробкою підходів до обґрунтування співвідношення

методів державного впливу на розвиток підприємництва, що не забезпечує надання процесу державного управління характеру комплексності та системності, внаслідок чого гальмується зростання конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Підприємницька діяльність відіграє важливу роль в економічному житті суспільства, тому увагу дослідників привертають різні її аспекти, зокрема державно-управлінський. Вагомий внесок у теоретичну розробку підходів до розв'язання завдань державного регулювання економіки та становлення інформаційного суспільства зробили такі зарубіжні вчені, як: Е. Вайнінг, Д. Веймер, Д. Кейнс, Ф. Кене, В. Леонт'єв, Д. Рікардо, П. Самуельсон, А. Сміт. Серед сучасних вітчизняних дослідників проблематики державного регулювання підприємництва необхідно назвати О. Барановського, З. Варналія, Л. Воротіну, О. Долгальову, К. Ляпіну, Є. Панченка, І. Райніна, С. Реверчука, В. Сизоненка, Р. Соболя, О. Титаренко, Л. Хмелевську, В. Черняка, О. Щура.

Постановка завдання. Розробити пропозиції щодо реформування економічного механізму регуляторної політики держави сприяння розвитку малого підприємництва.

Результати. Для розуміння ролі малого підприємництва як об'єкта регуляторної політики держави, слід, на нашу думку, розглянути суть малого підприємництва з погляду взаємозв'язку цього поняття з уявленнями про власність, майно, вільну господарську ініціативу. Власність при цьому треба розуміти не лише як сукупність нових економічних відносин між людьми з приводу речей, матеріальних і духовних цінностей, майна. Ми розглядаємо власність як нові відносини особи до умов і засобів виробництва, його чинників, продукту як до власних. Власність в повному обсязі своїх функцій не тільки закріплює належність певних об'єктів конкретним особам, але й позначає граничне володіння ними в особовому відношенні. Власність виступає як єдина природна основа, що стимулює працю, ініціативу, господарську активність суб'єкта економіки.

Специфіка малого підприємництва полягає, перш за все, в характері прояву відносин власності на рівні малих форм підприємницької діяльності. Підприємець, безумовно, є основною ланкою ринкової системи. Але є істотні відмінності між великими та малими підприємцями. Крупні власники-підприємці оточені великою кількістю інших ключових фігур, задіяних в діяльності великих підприємств. Мале підприємництво є частиною підприємницької діяльності, особливим її типом, що саме по собі припускає партнерство, співіснування крупних, середніх і малих підприємств, а не їх зіставлення. Масштаби розвитку малого підприємництва пов'язуються з різними чинниками – просторовими, історичними, політичними, культурними, соціальними, етнічними, релігійними тощо.

Якщо мале підприємництво в країнах Західної Європи, Північної Америки, Японії розвивається в умовах відлагодженої, розгалуженої, історично створеної інфраструктури, ринкової економіки, що еволюційно

розвивається, то мале підприємництво в Україні відроджується в умовах слабо розвиненої інфраструктури, фактичної відсутності у населення психології підприємця, суперечності розвитку ринкових відносин, розгулу злочинності. Динамічний розвиток української економіки в просторовому і галузевому аспектах не може здійснюватися без пропорційного, взаємопов'язаного розвитку великого і малого підприємництва.

Аналізуючи економічні функції сучасного малого підприємництва, ми виділяємо дві обставини: по-перше, мале підприємництво є особливою частиною підприємницької діяльності; по-друге, воно існує і розвивається як певна цілісність, формуючи порівняно автономний сектор економіки.

Тут також важливо мати на увазі, що форма організації виробництва є об'єктивною основою утворення підприємств різних розмірів. Розмірна структура галузі, за визначенням, припускає співіснування підприємств різних розмірів, зокрема малих. Проте висловлюються думки, що цього не достатньо, оскільки підприємництву доводиться діяти в умовах складного соціального оточення, яке може значно впливати на нього. Тому необхідно врівноважувати чисто економічні цілі підприємництва з економічною, соціальною і психологічною метою.

Ще на початку століття підприємці стали усвідомлювати ідею соціальної цінності підприємництва в суспільстві. Соціальна мета підприємництва є метою, яка сприяє вирішенню проблеми відтворення людини, матеріальних і духовних умов її існування, а також системи суспільних відносин – соціальних умов його життєдіяльності. Завжди можуть бути сказані заперечення з приводу того, що підприємець думає, перш за все, про свій прибуток. Проте, ще А. Сміт вказував, що підприємці, переслідуючи свої корисні інтереси, «невидимою рукою прямують до мети, яка зовсім і не входила до їх намірів».

Тобто, очевидно, що економічна і соціальна роль підприємництва тісно взаємозв'язані. Підприємець, рухомий прагненням отримати прибуток, знаходить нові комбінації поєднання чинників виробництва, виробляє продукцію (економічна роль), а в процесі трудової діяльності відтворюються умови життєдіяльності людей, самі люди і суспільні відносини (соціальна роль).

Ще одна мета, що витікає із сутності розвитку малого підприємництва і є результатом ефективної його діяльності, полягає у забезпеченні економічної свободи господарюючих суб'єктів. Тобто гарантування наявності у них певної сукупності умов і прав, що дають змогу автономно, самостійно приймати рішення щодо пошуку і вибору виду, форми та сфери господарської активності, методів її здійснення, використання продукту і доходу, який приноситься даною діяльністю.

Мале підприємництво в ринковій економіці – провідний сектор, що визначає темпи економічного зростання, структуру і якість валового внутрішнього продукту (ВВП). В Україні цей сектор економіки ще знаходиться у стадії становлення.

Мале підприємництво додає ринковій економіці країни належну гнучкість, мобілізує значні фінансові і виробничі ресурси населення, несе в собі могутній антимонопольний потенціал, сприяє згладжуванню соціальних конфліктів, виконує важливу роль в соціально-економічному виживанні окремих верств населення і цілих регіонів країни. Слід особливо підкреслити ту обставину, що за своєю природою мале підприємництво об'єктивно тяжіє до певної території, що створює сприятливий локальний соціально-економічний клімат для його функціонування і розвитку. Саме регіональні центри як цілісні територіальні соціально-економічні утворення, що є джерелами перетворень в загальній системі суспільних зв'язків і відносин в державі, у тому числі й економічних, створюють відносно сприятливі умови для розвитку життєздатного малого підприємництва.

Цьому є цілий ряд причин. По-перше, у межах великого міста на відносно невеликому просторі виявилися зосередженими в тому або іншому ступені повноти всі компоненти суспільства – населення, виробництво, житло, інфраструктура, органи державного, місцевого, суспільного управління і самоврядування.

По-друге, в межах великого міста замикається декілька відтворювальних циклів, що протікають в його основних підсистемах (наприклад, соціально-демографічний, інвестиційно-будівельний, бюджетний тощо).

По-третє, всі найбільші міста є традиційними адміністративними центрами України, які наділені важливими політичними, культурними, господарськими центрами, виконують роль опорних вузлів в територіальній організації суспільства.

По-четверте, найбільші міста мають в своєму розпорядженні величезний потенціал у вигляді відповідного економіко-географічного положення, багатofункціональної структури господарства, поєднання виробництва з наукою, культурою, освітою. Це робить їх лідерами соціально-економічних перетворень, вони забезпечують формування єдиного економічного, культурного, наукового та інформаційного простору України.

По-п'яте, великі міста є найважливішими центрами комерційної і фінансово-бюджетної діяльності. Вони, зокрема, є основними донорами коштів до місцевих та державного бюджетів України.

По-шосте, істотну роль виконують найбільші міста у формуванні ринкової інфраструктури. Саме тут розміщуються юридичні контори, маркетингові, консалтингові, аудиторські організації, брокерські контори, фондові і валютні біржі, страхові компанії, рекламні агентства, виставкові комплекси, центри з надання послуг розвитку інформаційних технологій і засобів ділової комунікації, асоціації підприємців, громадські і державні фонди сприяння розвитку підприємництва.

При цьому, як ми вже зазначали, величезне значення для розвитку малого підприємництва має політика держави, яка може створювати як

сприятливе, так і несприятливе середовище для його існування. Все залежить від цілей, які ставить перед собою держава в певний історичний момент. Державна підтримка малого підприємництва з початку проведення економічних реформ декларувалася як пріоритетне завдання, як найшвидший шлях до становлення приватного сектора, формування середнього класу, пом'якшення гостроти соціально-економічних наслідків ринкових реформ, як значний чинник соціально-політичної стабільності суспільства.

Початок формування державної політики сприяння розвитку малого підприємництва в Україні був ознаменований прийняттям у 1991 році Закону України “Про підприємництво” та утворення Державного комітету України зі сприяння малим підприємствам і підприємництву. Закон України “Про підприємництво” визначив загальні правові, економічні та соціальні засади, умови здійснення підприємницької діяльності, а також визначив правові основи державного регулювання та підтримки підприємництва, відносин суб’єктів підприємницької діяльності та держави [3].

Враховуючи, що малі підприємства гостро реагують на зміну економічної ситуації, особливу роль вони виконують в здійсненні державної антикризової стратегії, головною метою якої є позитивні структурні зміни в економіці для розширення впровадження ринкових реформ в Україні.

Так, в період трансформаційної кризи мале підприємництво, по-перше, примусило домашні господарства пристосовуватися до умов зростаючого безробіття і зменшення реальних доходів. По-друге, в умовах кризи, коли держава виявилася нездатною забезпечити робочі місця, самозайнятість була оголошена ефективним засобом досягнення життєвих успіхів, що є очевидним ігноруванням світовою досвіду, явним перебільшенням ролі самозайнятості в економіці. На думку відомого угорського економіста І. Габора, «відверто агресивна пропаганда втягування все більшого числа людей в сферу підприємництва сприяла розвитку спонтанних механізмів, коли вони оцінювали перспективи своєї участі в ньому за кількістю створених підприємств».

В результаті трансформаційної кризи були втрачені існуючі ефективні зв'язки між малою економікою і великими підприємствами. Під тиском економічних труднощів великі підприємства припинили свої контакти, перш за все, з дрібними кооперативами. Хоча у принципі можна було передбачати такий хід розвитку подій та їх несприятливу дію на розвиток малого підприємництва. Держава не робила спроб втрутитися ні шляхом стимулювання інтеграційних зусиль великих підприємств, ні в результаті надання допомоги суб’єктам малого підприємництва у створенні схем локально-секторальної кооперації [2].

Нарешті, в результаті трансформаційної кризи склався надзвичайно жорсткий за своїми вимогами ринок праці, що зумовило превалювання серед індивідуальних підприємців, з одного боку, осіб, зайнятих неповний робочий день, а з іншого – по суті маргінальних елементів (в даному випадку йдеться про статус у момент приходу в мале підприємництво, а не про такі параметри як освітній рівень, технічні навички тощо. Відомо, що

однією з особливостей структури безробітних в країнах, що розвиваються є висока частка серед них осіб з вищою освітою). Якщо в умовах ринкової економіки жертвами економічної кризи, як правило, є зайняті неповний робочий день чи ті, хто має додатковий заробіток (зайнятість у такому разі навіть може зростати разом із безробіттям за умови експансії населення працездатного віку), то в країнах, що розвиваються складається зворотна ситуація. Під впливом кризи попит на робочу силу скорочується, а основним джерелом поповнення рядів підприємців стають люди, звільнені з роботи, що не мають шансу бути найнятими знов. Діалектика проблеми така: надаючи всебічну підтримку малому підприємництву, держава створює умови для ефективності проведення реформ, сприяє виходу економіки з кризи і створює умови для економічного зростання. Виходячи з цієї логіки, мале підприємництво є одночасно й засобом політики реформування, й її об'єктом. Виступаючи як об'єкт пріоритетної державної політики, воно здатне дати швидкий соціально-економічний ефект, виступити могутнім засобом в руках держави на шляху формування та розвитку ринкової економіки.

Для української економіки цілком очевидно, на якому б виді діяльності не базувалися малі підприємства, сильна і наростаюча конкуренція з імпортними товарами та послугами на внутрішньому ринку України та за її межами все більше примушує підприємця мислити глобальними категоріями світового ринку. Звідси стимули до виробництва якісної, конкурентоздатної продукції. Прямо визначає життєздатність малих підприємств в конкурентній боротьбі навіть на внутрішньому ринку, об'єктивно залучають його до зовнішньоекономічної діяльності. І не лише в торгово-посередницьких операціях, але й у виробництві імпортозаміщуючої продукції (ця тенденція спостерігається в Україні з другої половини 1990-х рр. Підтримка державою таких підприємств пов'язана в першу чергу з консалтингом у сфері менеджменту та маркетингу. Для таких фірм важливішою є навіть не державна підтримка, скільки державне регулювання підприємницької діяльності, зокрема страхування ризиків. Особливе значення має розвиток таких підприємств в депресивних регіонах, містах та селищах з двома-трьома градоутворювальними підприємствами [5].

Вищевикладене щодо ролі малого підприємництва дозволяє зробити висновок про його позитивний вплив на процеси реформування в країні. Мале підприємництво на всіх стадіях становлення, в період реформування економіки здатне створити умови для виходу на траєкторію економічного зростання. Основні функції малого підприємництва полягають в наступному: перш за все виступає як стабілізуючий елемент, пом'якшуючи проблеми структурної перебудови і забезпечення зайнятості працівників, що вивільняються; забезпечує розширення сфери послуг і роздрібної торгівлі для задоволення різноманітних потреб населення, дає можливість одержати досвід підприємницької діяльності.

У свою чергу, державна регуляторна політика сприяння розвитку малого підприємництва вирішує широкий спектр завдань, які стоять перед українською економікою в цілому (рис.1).

Рис. 1. Завдання державної регуляторної політики сприяння розвитку малого підприємництва

Серед них можна виділити такі.

1. Залучення в економіку місцевих економічних ресурсів. Доволі часто на великих підприємствах окремі громадяни не можуть в повній мірі ефективно реалізувати свої знання, унікальні здібності, трудові навички, оскільки умови організації і оплати праці не стимулюють їх повної самовіддачі.

2. Гнучке і своєчасне реагування на зміни споживацького попиту. Мале підприємництво дає можливість значно збільшити без суттєвих капітальних вкладень виробництво багатьох споживацьких товарів і послуг, розширити їх асортимент, забезпечити гнучке, своєчасне реагування на зміну попиту, оскільки в цьому випадку широко використовуються невеликі місцеві джерела сировини і відходи крупного виробництва.

3. Активізація структурної перебудови економіки. Мале підприємство, що «розробило» новий вид товару або послуг починає заповнювати «споживацьку нішу», розширює своє виробництво, може стати середнім або навіть великим [1].

4. Сприяння у вирішенні проблеми зайнятості.

5. Подолання територіального і галузевого монополізму.

6. Нарешті, створення цього сектора економіки є позитивною альтернативою нелегальному підприємництву, що усуває його приховане становище на ринку шляхом вдосконалення умов діяльності легально працюючих суб'єктів малого підприємництва.

При цьому необхідно підкреслити, що несприятливі тенденції, які останніми роками спостерігаються у розвитку малого підприємництва

відображають його реакцію на негативні процеси, що відбуваються у всій економіці і суспільстві в цілому. Імпульсні заходи, що вживаються державою, виявлялися некомплексними, ненадійними, нестійкими і не досягали поставленої мети.

Більше половини малих підприємств працює у сфері торгівлі, громадського харчування і загальної комерційної діяльності, тобто в тих галузях, де не треба особливої кваліфікації і великих первинних інвестицій. Розвиток малих форм підприємництва в промисловості і будівництві вимагає значніших одноразових інвестицій при тривалих термінах окупності, а також серйознішої підтримки з боку держави у створенні сприятливого підприємницького клімату. Підприємства цих галузей, як і всі підприємства виробничого профілю, зазнають в даний час великі труднощі, вони або почали скорочувати своє виробництво, або були вимушені доповнювати основну діяльність комерційної, розглядаючи її як додаткове джерело прибутку [4].

Велика частка підприємств, які, зареєструвавшись, так і не розпочинають господарську діяльність, а через деякий час взагалі припиняють існування. Відчутно гальмує розвиток малого підприємництва існуюча система податків і зборів, небажання банків кредитувати малі підприємства, а також широкий прояв корупції і дій з боку організованої злочинності. В Україні сформувалася могутня «кишенькова економіка», що функціонує паралельно з офіційною і тіньовою економікою. Вона утворилася переважно на базі крупних підприємств-гігантів і виконує роль їх «потайної кишені», де накопичуються кошти, які належать вузькому колу осіб, що входять, як правило, до складу їх адміністрацій.

Висновки. Мале підприємництво поки що не змогло виконати властиві йому функції і реалізувати свій потенціал. Можна сказати, що малі підприємства сьогодні знаходяться у стадії стагнації. На сьогодні соціально-економічні і організаційно-правові умови існування малого підприємництва в Україні можна оцінити як несприятливі. За результатами аналізу зарубіжної і вітчизняної літератури, статистичних даних, можна зробити висновок, що на формування (відродження) і розвиток малого підприємництва негативно впливають такі процеси, як: низький рівень випуску продукції майже у всіх галузях матеріального виробництва; дефіцитність економіки; нестабільність гривни і непередбачуване зростання цін і пов'язана з цим невизначеність фінансового стану і неможливість працювати з урахуванням перспективи; недосконалість податкової системи, що сприяє частковому прихованню доходів; відсутність цивілізованої конкуренції; дефіцит необхідної інформації, зокрема статистичної і комерційної; труднощі в підборі фахівців; нестабільність законодавства; відсутність реальних механізмів захисту від впливу корупції, організованої злочинності, свавілля і некомпетентності посадовців; відсутність стабільної зваженої державної політики; нерозвиненість мережі ринкової інфраструктури; нестабільність загальної соціально-економічної ситуації в країні.

Мале підприємництво в Україні робить тільки перші, найлегші і в той же час важливі кроки на шляху свого становлення. Проблеми малого підприємництва не можуть бути розв'язані в мить. Зміна його місця і ролі в економіці України залежатиме від успіхів реформування всієї системи соціально-економічних відносин. Регуляторна політика держави щодо сприяння розвитку малого підприємництва має вирішувати широкий спектр завдань: сприяння у вирішенні проблем зайнятості, залучення до економіки місцевих економічних ресурсів, наповнення ринку товарами і послугами, гнучке і своєчасне реагування на зміну попиту, активізація структурної зміни економіки, створення альтернативи нелегальному підприємництву, подолання галузевого й територіального монополізму, забезпечення стабільних надходжень до бюджетів.

Використані джерела інформації:

8. Ареф'єва О. В. Управління формуванням підприємництва / О. В. Ареф'єва, Н. А. Герасимчук. – К. : Корпорація, 2006. – 228 с.
9. Бакуменко В. Методологія державного управління: проблеми становлення та подальшого розвитку / В. Бакуменко, В. Князєв, Ю. Сурмін // Вісник УАДУ. – 2003. – № 2. – С. 18.
10. Бутенко А. І. Проблеми розвитку підприємництва в інформаційному секторі економіки та напрямки підвищення ефективності його державного регулювання / А. І. Бутенко, І. М. Сараєва, Н. І. Носова ; НАН України; Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень. – Одеса : Фенікс, 2005. – 117 с.
11. Варналій З. С. Мале підприємництво України: моніторинг, інфраструктура, кадри / З. С. Варналій ; НДІ приватного права і підприємництва Академії правових наук України. – К. : НДІ приватного права і підприємництва АПрН України, 2002. – 60 с.
12. Досвід країн ЄС у сфері державного регулювання розвитку інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Аналітичного центру “АКАДЕМІЯ”. – Режим доступу: http://www.academia.org.ua/index.php?p_id=46&page=2&id=95.

Рецензент: Драган І.О., д.держ.упр., доцент.

УДК 351

Шостак Л.Й.,

аспірант

Академії муніципального управління

РОЛЬ І МІСЦЕ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ МЕДИЦИНИ КАТАСТРОФ УКРАЇНИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІКВІДАЦІЇ МЕДИКО-САНІТАРНИХ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

В статті визначається роль і місце Державної служби медицини катастроф України в системі заходів, які здійснюються центральними та місцевими органами виконавчої влади, місцевого самоврядування при ліквідації медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій